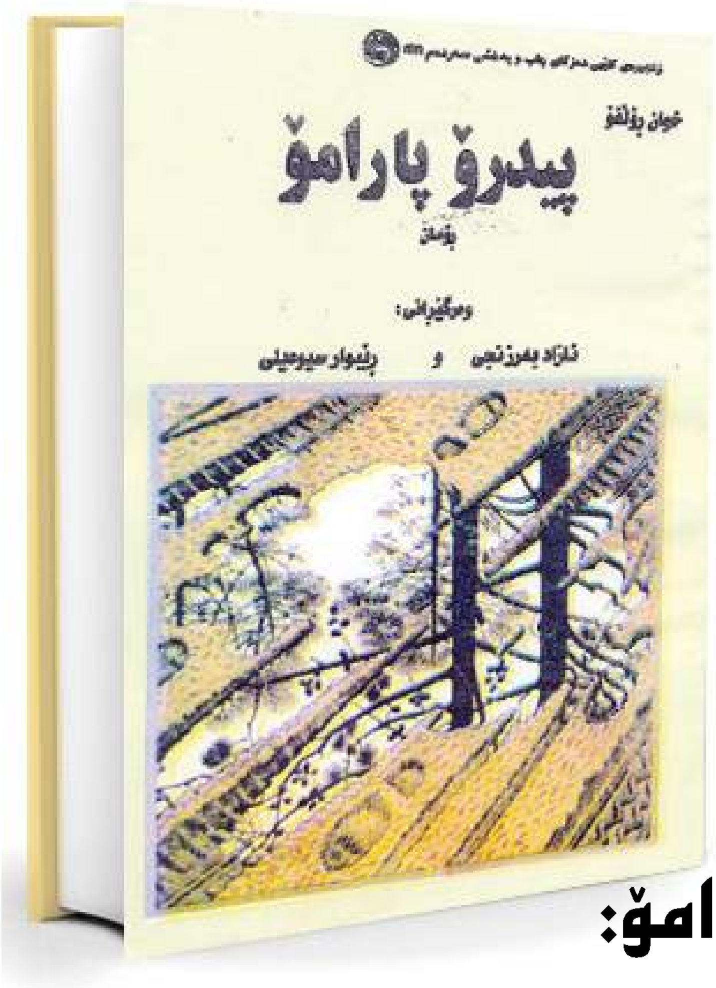

پیدرۆ پارامۆ: جیهانی سێبەرە بێ جەستەکان

لویس هاراس

و: ئازاد بەرزنجی

هەرچەندە ئەمڕۆ دیارگەرایی* کەمتر جێی بایەخی نوسەرانی ئەمریکای لاتینەو زۆر لە بنەماکانی ڕەچاوناکرێ، بەڵام هێشتا بەهاو نرخی بەرچاوی خۆی هەیە. دیارگەرایانی کۆن کە بەشێکی سەرەکیی ئەدەبی ئەمریکای لاتین لە دەهەی بیستدا پێکدەهێنن، پەیوەستێك بوون لە نێوان سروشت و ئادەمیزاددا. کاری ئەوان پتر ڕۆڵێکی جوتیارانەی هەبوو تا ئەدەبیانە، چونکە دەبووایە سروشتێکی دڕندە ڕامبکەن، شوناس بەزەوییەکی بێ ناونیشان ببەخشن. ئەم نوسەرانە ئاسەواری کەلتورە تیرەییەکانیان دەدۆزیەوەو ئەو کارەساتانەیان تۆماردەکرد، کە بەسەر خەڵکیدا هاتبوون. بەڕەچاوگرتنی هەلومەرجی زەمانە، ئەدەبیات پێویستی بە کۆششێکی دەستەجەمعی بوو تا مایەی ڕەزامەندیی عەوام بێت. ململانێ کۆمەڵایەتییەکان -لەمەیدانی دەرەبەگایەتی و بەڕێوەبەرێتیی کانزاکان و کێڵگە گەرمەسێرییەکاندا- پێداویستی و بزواتی بەم ئەدەبیاتە بەخشی. لقێك لە لقەکانی ئەم ئەدەبە- کەدەشێ مکومترین لقیش بێ- لەسەر دەستی ئارسیدس ئارگویداس هاتە گۆڕێ کە لە کارەکەی خۆیدا «نەژادی برۆنز» چەوساندنەوەی سوور پێستەکانی دەڤەری کوێستانەکانی بۆلیڤۆی مەحکوم کرد. لقێکی تر لەبری داستانپیاهەڵدان کەوتە شیکردنەوەی مەسەلەکان و لقی سێیەمیش، کە بەرهەمێکی شایانی گرنگییێدانی نەبوو، دەستی بەتۆمارکردنی فۆلکلۆر کرد، بەڵام سەرباری ئەم فرەچەشنییە، تایبەتمەندێتییە بنەڕەتیەکانی ئەم ئەدەبە بەسەقامگیری مایەوە، دیارگەرایی بایەخی بەگرتنی وێنەکان وەکو خۆی دەدا، نەك وێنەکێشان، ئەو هێڵانەی کە دەیشیخستنە ڕوو گشتی و خاڵی لە ناسکی و جوانی بوون، بەنرخترین نموونەی ئەو کارانە پڕبوون لە ژیان و لەزانیاری سەبارەت خەڵك و ژینگەکانیان. لە کارەکانی «سیرۆ ئەلیگریا»ی پیرۆیی هەندێ ساتی شیعری هەستپێدەکرا، لەبەرهەمەکانی «سالارۆئە» ی سلڤادۆریدا توند و تیژییەکی جوان مەوجی ئەدایەوەو نووسینەکانی «خۆرخێ ئیکازا»ش لە ڕەوتی خەبات دەداو. ئەم ئەدەبە لەسەر دەستی «ئۆگوستین یانیاز» ڕێیەکی ئەزموونگەرییانەی گرتەبەر و «میگیل ئانخیل ئاستۆریاس»ی گواتیمالایش تیایدا لە بواری ئەفسانەدا باڵادەستیی خۆی پێشانداو بەم کارە بووە سەرقافڵەی هاوچەرخانی خۆی. ئێستاش کە ئەو ئەدەبە دیارگەرایە کۆن بووە، سەرلەنوێ «ئۆگستۆ ڕوا باستۆس» چیرۆکنووسی تاقانەی پاراگوای، ژیانێکی تازەی پێبەخشیوەتەوە.

دیارگەرایانی ئەمڕۆ بەشێوەیەکی گشتی کۆمەڵێك نووسەری هەڵکەوتوون و بەرهەمەکانیان جێی سەرنجە، لەگەڵ ئەمەشدا و وێڕای بەکارهێنانی شێواز و تەکنیکی زیرەکانە، هەر بەنەریتی نووسەرە کۆنەکانەوە وابەستەن. ئەمانەش هێشتا مەیلیان بەلای زنجیرە چیرۆك و سەفەر نامەدا هەیە و خۆیان لە قەرەی بابەتگەلێك ئەدەن کە هەرچەندە پەنجا شەست ساڵێکە لە ئارادان و هێشتا هەرجێ باس و خواسن، بەڵام لە ڕوانگەی ئەدەبەوە کۆن بوون. کەسێتییە بێ سیماکانی چیرۆکەکانیان زوو لە بیردەچنەوە و بەکارهێنانی دیالێکتی ناوچەییان ڕێ لە نەمریی کارەکانیان دەگرێت. وەلێ لەپاڵ ئەم ڕێسایەدا ئاوارتن (استثناء)ی کەم هەیەو، لەوانەیە تاقە ئاوارتنیش خوان ڕۆڵفۆی مەکسیکی بێت.

خوان ڕۆڵفۆ ئەم پیاوە باریك و بنێسە، لەشانزدەی مایسی 1918دا لە خالیسکۆ هاتۆتە دونیاوە کە ئەوەندە لەشاری مەکسیکۆوە دوورنییە. باکووری ئەم شارە کە بزنە کێوییەکانی بەردەوام لەسەر تاوێرە بەردە بەرزەکان جێی خۆیان خۆشدەکەن، پڕ لە خەڵکە، بەڵام ناحیەکەی واتە «گوادالاخارا» کە

کەوتۆتە باشووری شارەکەوە، شوێنێکی وشك و گەرم و دوور دەستە. ژیان لەو ناوچەیەدا تاقەتپڕووکێنە. ئەم سەرزەمینە دەڤەرێکی خەمهێنەو وشکە ساڵی و ئاگرکەوتنەوەی گەورە ئەو ناوەی وێران کردووە. شۆڕشەکانو، زرِیی بەروبوومو بەیاریی خاکەکەی وردە وردە بۆتەمایەی جێگۆڕکێی خەڵکی ئەم ناوچەیە. زۆربەی دانیشتوانی بەئومێدی دۆزینەوەی کار چوون بۆ «تیخوانا». ئەمانە لە نەژادی «کریۆل»ە بێباکەکانن کە باووباپیرانیان لە «کاستیل» و «ئیسترەمادۆرا» وە کە دووناوچەی وشکی ئیسپانیان، ڕوویانکردۆتە ئێرەو بەم پێیەو بەقسەی خوان ڕۆڵفۆ «بۆ بەروبوومێك دە ئەوەندەی جووتیارێکی مەکسیکی مەرکەزی کاردەکەن.» ئەمانە خەڵکانێکی کۆڵنەدەرن، تەنها جەستەی پتەویان بۆ ماوەتەوەو لەگەڵ ئەمەشدا زۆربەی مۆسیقازان و نیگارکێشەکانی وڵات لەناو ئەمانەدا هەڵکەوتوون.

خوان ڕۆڵفۆ بەدەنگە غەمگینەکەی دەڵێت: «ئێرە پارێزگایەکی گەلێ هەژارە، بەڵام خەڵکەکەی زۆریش کاردەکەن. بەروبوومێکی باشیش بەچنگ دێنن. نازانم چۆن ئەم هەموو بەروبوومە بەرهەم دێنن. خالیسکۆ پارێزگایەکە کە زۆربەی دەغڵ و دانی وڵات دابیندەکات. ئێرە پارێزگایەکی زۆر گەورە نییە. وایدەبینم لەڕووی گەورەییەوە هەشتەمین پارێزگابێت، بەڵام ئەو بەروبوومەی کە بەرهەمی دەهێنن بەشی هەموو مەکسیك دەکات. ژمارەی مەڕومالات و ڕەشەوڵاخی لەهەر پارێزگایەکی دی زیاترە. بەڵام هەر ئەوەندە لە پارێزگاکە بچێتە دەرەوە لەهەموو شوێنێك ڕووبەڕووی هەژاری دەبیتەوە. گەنم دوژمنی زەوییە.بەم پێیە وەك زەوییەکی باش دەنوێنێ. لەهەندێ جێی دی هیچ بەروبوومێك نایەتە بەرهەم.»

لەژووری ئەو ئوتێلەی کەمنی لێم، لەدەرەوەی شاری مەکسیکۆ، لەسەر کورسیەکەی دانیشتووەو نوشتاوەتەوە. چرچی و لۆچیەکی زۆر دەموچاوە لاوازەکەی پۆشیوە. دەستە درێژەکانی، کە دەمارەکانی دەرپەڕیون، لەسەر ئەژنۆین. بەپەلەو دەمارگیرانە ئەدوێ و نێوچەوانی گرژکردووە، لە نیشتمانەکەی دەچێت، لە پڕێکا پیربووە. لە نێوچەوانیدا چرچیی قووڵ هەیەو سیمای نیگەران دەنوێنێ.

رۆلفۆ

لەڕابوردوویدا کۆمەڵێك کونجی تاریك هەیە.

«من لەشوێنێك هاتمە دونیاوە کە ئێستا دێیەکی بچووکە، سەربە ناوچەی سایۆلایە. سالانێك لەوەوبەر، پێش شۆڕش و دوای ئەوەش مەڵبەندێکی گرنگی بازرگانی بوو، بەڵام من خۆم قەت لەسایۆلادا نەژیاوم. هەر نەشمدیوە. نازانم چۆن جێیەکە... باوکم و دایکم لەوێ ناسنامەی نفوسیان بۆمن دەرهێناوە. ڕاستیەکەی من لەکاتی شۆڕشدا، یان بەدەربڕینێکی دی لە شۆڕشەکانەوە لەدایکبووم. دەڵێم شۆڕشەکان، چونکە یەکێك و دووان نەبوون... من لە دێیەك دەژیام پێیان دەوت «سان گابرێل». لە ڕاستیدا من خۆم بەخەڵکی ئەوێ دەزانم. لەوێ گەوەبووم. «سان گابرێل»یش مەڵبەندێکی بازرگانی بوو. لەکۆندا سان گابرێل شارێکی گرنگ و بەرەونەق بووە.

جادەی پر بایەخی «کۆلیما» بەوێدا تێپەڕیوە. سان گابرێل کەوتبووە سەر ئەو شارێیەی کەلە بەندەری مانزانیۆوە دەهات، واتە ئەو بەندەرەی کە لەڕۆژانی ئیستیعماردا شوێنی هاتنە ناوەوەی ئەو کالایانە بوو، کە لە خۆرهەلاتەوە باردەکران. ئەم شارە لەو ڕۆژانی ڕەونەقەیدا سەروەت و سامانێکی وەهای تێڕژابوو، کە موغازەکان بەژمارەی دەرگاکانیاندا دەناسرانەوە. سان گابرێل و زاپۆتیتلان لەسەدەی حەڤدەهەمەوە تازەمانی شۆڕش دووشاری گرنگی ئەو ناوچەیە بوون. سەرەتا «ئینکامێندیرۆ» کان لەوێ نیشتەجێ بوون.

ئەمانە ئەو سەربازانە بوون، کە لە قەرەبووی خزمەت و پاسەوانیکردنیان بۆشا، ئەم زەوی و زارانەیان بەدانیشتووەکانیانەوە بەخەڵات پێدرابوو.

ئینکامیندیرۆکان خەڵکەکانیان بەسەر چەند مەڵبەندێکی سەرەکیدا دابەشکرد تا بەڕێوەبردنی کاروباریان ئاسان بێ. سان گابرێل و زاپۆتیتلان و زۆر شوێنی دیکەش بەمجۆرە دروستکران، بەڵام ئەم مەسەلەیە پەیوەندیی بە ڕابووردووەوە هەیە. ئەمڕۆ لەم ناوچەیەدا تەنها پێنج شەش دێ ماونەتەوە. ئەو شوێنانەش زۆر گەرمن. گۆڕینی ڕێگا بازرگانیەکان و بای بیابان ئەو ناوەی وێرانکردووە. ئومێدێك نییە بۆ ئاوەدانکردنەوەیان. تازە ئەو ڕەوتە قابیلی گۆڕان نییە. بەڕواڵەت چەند دێیەك بەپێوە ماونەتەوە، بەڵام ئەگەر لە نزیکەوە وردبینەوە دەبینین، کە لێبوونەتەوەو فەوتاون. چەند دانیشتوویەکی پیر کەماونەتەوە تواناو برستیان لێ براوەو زمانیان بۆ هەڵنایەتەوە. «لێو هەڵناهێننەوە. دەشێ بەدگومان بن، نەك تەنها بەرامبەر بە بێگانە بەڵکو بەرامبەر بە خۆشیان. نایانەوێ دەربارەی کاروبارەکانیان بدوێن. کەس نازانێ چی دەکەن؟ چۆن گوزەران دەکەن؟ هەندێ دێ هەن، خەریکی کاری قاچاخن. خەڵکەکە پێیان خۆش نیە وەڵامی پرسیار بدەنەوە. کێشەکانیخۆیان بە شێوەیەکی تایبەتی و نهێنی چارەسەر دەکەن.»

تاچاوبرکا زەوی و زاری ئەم دێیانە – لەسەدا چلوپێنجی زەویی مەکسیك بیابانە- بەیارە و ئادەمیزادە زیندووەکان لەنێوان مردووەکاندا قەتیس ماون. مردووەکان لێناگەڕێن ڕۆلفۆ ئاسوودەبێ. دیارە لەبەرئەوەی وەکو زۆربەی خەڵکی ئەو دەڤەرە وشکوبرنگە، مرۆڤێکە لە ڕەگوڕیشەی خۆی دابڕاوە، مرۆڤێك کە ڕابوردووی خۆی لەدەستداوە. دێتەوە یادی چۆن دێی سەردەمی منالیی، کە ئێستا دووچاری قات و قڕی بووە، وردەوردە چۆڵ بوو «رووبارێك هەبوو لەوەرزی گەرمادا مەلەمان تێدادەکرد. ئێستا ئەو ڕووبارە وشکی کردووە. «یەکێك لەو هۆیانەی کە بۆچی چیدی ئاویان پیا گوزەرناکات ئەوەیە کە دارو درەختی لێڕەواری کوێستانەکانی ئەو ناوە – کە ئەم ناوچەیەیان گرتبووە خۆ- براونەتەوە. زۆربەی خەڵکەکە کۆچیان

بەم پێیە ڕۆڵفۆ، کە بەڕواڵەت لە باوو باپیرانی بێخەبەرە، ڕووبەڕووی بەدبەختیەکی فرەتر بۆتەوە، ئەویش بۆ دۆزینەوەی ڕەگوڕیشەی ونبووی خۆی، کەوتۆتە هەڵکەندنی گۆڕەکانی ئەوانەی دەوروبەری خۆی.

بەم پێیە رۆلفۆ، کە بەڕواڵەت لە باوو باپیرانی بێخەبەرە، ڕووبەڕووی بەدبەختیەکی فرەتر بۆتەوە، ئەویش بۆ دۆزینەوەی ڕەگوڕیشەی ونبووی خۆی، کەوتۆتە هەڵکەندنی گۆڕەکانی ئەوانەی دەوروبەری خۆی.

«وابزانم باپیرە گەورەی من لە نزیکەی ساڵی 1790 دا لە باکووری ئیسپانیاوە هاتووە بۆ مەکسیک. «پشکنینی مێژوویی» بێهوودە ئەوی بەلای نووسراو و بەڵگەنامەکاندا کێشکردووە، بۆ ئەم مەبەستە کتێبخانەو ژێر زەمینی بنکەکانو فەرمانگەکانی ئامار و ڕەگەزنامە گەڕاوە. مەکسیک وڵاتی ئەرشیفی ون بوو و بەڵگە نامە جێگۆڕکێ پێکراوەکانە. بەتایبەتیش ئەو ناوچەیەی ئەو کە لەنێو ئاشوب و پەرتەوازییدا ون بووە.

«ئەو شوێنە شوێنێک نەبوو سەر بە خالیسکۆبێت. ئەو دەمە بە خالیسکۆیان دەوت نۆڤاگالیسیا کە لەساڵی 1530 دا بەدەستی نۆنس دی گۆزمان رزگار کرا، بەڵام ناوچەکەی من ناوی «ئاڤالۆس» بوو، چونکە بەدەستی ئالۆنسۆدی ئاڤالۆس ئازادکرا، واتە هەمان ئەو کەسەی کە کۆلیماو باشووری خالیسکۆی ئارام کردەوە. ناوچەی ئاڤالۆس بەشێک بوو لە نوائیسپانیا واتە شاری مەکسیکۆ. هەرچەندە لە گوادالاخاراوە نزیک بوو، کە مەرکەزی نواگالیسیا بوو، بەڵام هیچ پەیوەندییەکی سیاسی یان ئایینی بەگوادالاخاراوە نەبوو. بەدرێژایی ساڵانێکی زۆر چی دۆکیومێنت بوو لەسەر خەڵکی دەڤەری ئاڤالۆس ونبوو، چونکە تاو تاعوون بوونە هۆی مردنی خەڵکێکی زۆری ئەو دێهاتانە زۆریشیان بەدەستی داگیرکەران کوژران.

یەکێک لە باپیرەکانم لە دایکمەوە ناوی ئارِیاس بوو.. لێرەدا مەسەلەیەکی سەیرم هاتە ڕێ. زۆربەی داگیرکەرە ئیسپانیەکان کەسانێکی سەرچڵ بوون، تاوانکاربوون، ئەو ڕاهیبانەی کە ڕاهیب نەبوون، ئەو قەشانەی کە

کردووە. ئەوانەی کەماونەتەوە دەیانەوێ لە نزیک مردووەکانیانەوە بن «باو و باپیرانیان ئەوانیان بەو ناوچەیەوە بەستۆتەوە. حەزناکەن مردووەکانیان بەتەنیا جێبهێڵن.» هەندێ جار کە جووڵەیەکیش دەکەن تەنها بۆئەوەیە کە گۆڕی خۆیان هەڵکەنن. «مردووەکانیان دەکەنە کۆڵیان.» و تەنانەت کاتێ مردووەکانیان بەخاک دەسپێرن، لەسەر شانەکانیان هەست بە قورساییان دەکەن.

خوان رۆلفۆ

رۆلفۆ

قەشەنەبوون، کەسانێك بوون کە لەڕابوردوودا پیاوکوژ بوون. ناوی وەهایان لە خۆیان نابوو کە ئەسڵینەبوو. بۆ نموونە ڤیسکانیۆ. ناوی بنەماڵەی خزمێکی دایکم ڤیسکانیۆیە، بەڵام ڤیسکانیۆ ناوێکە لە ئیسپانیادا نیە. ناوچەیەك هەیە پێی دەڵێن ڤیسکایا. وەك دەبینین ناوی شوێنێکیان لەکەسێك ناوە. بەدەربڕینێکی دی ڤیسکانیۆکان کەسانێکی یاخی بوون. گۆڕینی ناو بەلای ئەو جۆرە کەسانەوە شتێکی ئاسایی بووە. ناوی بنەماڵەیان لە خۆیان کردۆتەوە و ناوی ناوچەکەیان بەخۆیانەوە نووساندووە. ئیدی لێرەوەیە کە شەجەرەنامەکە لێکدەترازێت.» بەم پێیە دەبێ بڵێین خۆش بەحاڵی خێزانە «ڕەسەن»ەکانی ئەمڕۆی مەکسیك. خوان ڕۆڵفۆ دەڵێ ئەگەر شوێن ڕەچەڵەکی ئەوانە بکەوین سەرەنجام دەگەینە قەشەیەك یان پیاوکوژێك. «هەربۆیە ناوی ڕەسەن درۆیەو لەسەر بناغەی سامان دروستبوون.. دیاریکردنیڕووی ڕاستی مەسەلەکە لێرەوە دژوار دەبێ. لە ئاڤالۆس هەر زۆر ئەستەمە، چونکە شۆڕش دێیەکانی وێران کرد. هەرچی ئەرشیف بوو سووتا. تاقە بەڵگەنامە ئەوانەن کە لە ئەرشیفخانەی شاری مەکسیکۆدا هەڵگیراون. بەمجۆرە چوونە نێویی مەسەلەکانەوە دژوارە. ئەمڕۆ دەکرێ گەلێ ڕاستی لە بانکەکانی وڵاتە یەکگرتووەکاندا پەیدا بکرێن، چونکە ئەو هێزە نێردراوانە کە کالیفۆرنیایان داگیرکرد، لە ئاڤالۆسەوە دەستیان پێکرد، هەر بۆیە بانکەکانی زانیاریی خۆیان پاراست. باشترین ئەرشیفخانەیان هەیە، چونکە ئەمە خۆی لە خۆیدا بەشێکە لە مێژووی کالیفۆرنیا، تەکساس، شاری مەکسیکۆو ئەریزۆنا.» ڕۆڵفۆ لە پشکنینەکانیدا تا ئەوێش چووە.

ئەوەی دەربارەی بنەماڵەکەیان دەیزانێ ئەوەیە، کە باپیرەی دایکی وەکیل بووە و باپیرەی باوکی خاوەن زەوی وزار. باوك و دایکیشی خەڵکی

ناحیەیەکی قەرەباڵغی باکوری شارێکن کە ناوی لۆس ئالتۆسە. «شوێنێکی قەرەباڵغە، زەوییەکەی بێ پیت بووەو خەڵکەکەی بەناچاری بەرەو باشوور کۆچیان کردووە. چەند لەو دایك و باوکانە گەیشتوونەتە باشوور؟ نازانم. ئەم مرۆ کوێستانیانەی کە لە باکوورەوە هاتوون باڵابەرزیشن.

خەڵکی پێیاندەڵێن کەمەر بەرز، چونکە کەمەریان بەرزە. «رۆڵفۆ خۆیشی ئەم خەسڵەتەی بەمیراتی بۆ ماوەتەوە. رەنگی چاوانی روناکە، وەکو چاوی خەڵکی ئەو دەڤەرە. ئافرەتەکانیشیان بەزۆری قژیان زەردەو چاویان شینە. خەڵکەکەشی هەژارن و بەپێ خاوسی دەگەڕێن. «لەوێ هەرگیز موڵکی گەورە نەبووە، ماڵ و سامانێکی وا لە گۆڕێ نەبووە. لادێییەکان هەمیشە رووت و رەجاڵن. تەنها کاتێ پێڵاو لەپێدەکەن کە دەیانەوێ بچن بۆ شار… داب و نەریتی ئەو دێهاتانە تا ئێستاش داب و نەریتی دایکسالارانەیە. لەوێ ئافرەت فەرمان ئەدات. لەڕاستیدا دەسەڵاتی دایکسالاری لەوەختی شۆڕشی کریستیرۆکانەوە هەیە. ئافرەتەکان رابەرایەتیی ئەو شۆڕشەیان کرد. شۆڕشی کریسترۆکان شەڕێکی ناوخۆ بوو کە لە شارەکانی وەکو کۆلیما، خالیسکۆو چەند شارێکی تردا لەگەڵ حکومەتی فیدراڵدا روویدا. بەپێی یەکێك لەمادەکانی یاساکانی ئەم شۆڕشە قەدەغەکرا قەشەکان دەست لە سیاسەت وەربدەن و کڵێساکان بوون بەموڵکی دەوڵەت، پاشان بەپێی ژمارەی دانیشتوان بۆ دێیەکان قەشەیان نارد. هەڵبەت خەڵکەکە سەرپێچییان کرد. خەڵکی ئەم دێیانە زۆر دواکەوتوو و دەمارگیربوون. بەمجۆرە ململانێ و کێشمەکێش پەیدا بوو. جەنگ کە لەشوێنە شاخاویەکاندا دەستی پێ کردبوو درێژەی کێشا. «هەڵبەتە زێدی رۆڵفۆ خۆیشی گرتەوە. رۆڵفۆ هەر لە رۆژانی سەرەتای شەڕدا باوکی لەدەستدا. دوای شەڕیش بەشەش ساڵ دایکی مرد. خوان رۆڵفۆیان خستە قوتابخانەی راهیبە فەرەنسیەکانەوە. رۆڵفۆ کەساڵانی مناڵی و ئەو قوتابخانەیەی بیردەکەوێتەوە کە وەك جێیەك بوو بۆ چاککردنی رەفتار، سەری دادەنەوێنێ و بەئارامی دەڵێت: ئەمرۆش ئەو نەریتە هەر بەردەوامە. زۆربەی خەڵکی ئەو دێهاتە دوور دەستانەی کەدەیانەوێ مناڵەکانیان بخوێنن و هیچ شتێك و هیچ کەسێك شك نابەن، بۆ ئەو قوتابخانە شەوانە رۆژانانە دەیانێرن.» لەوانەیە ئەم دێڕە کە لەیەکێك لە چیرۆکەکانیدا هاتووە بەشێوەیەکی باشتر گوزارشت لەو تەنیاییەی ئەو ساڵانە بکات: «شتێکی دژوارە بەنیسبەت ئادەمیزادەوە کە وەختێ تازە خەریکە دەکەوێتە سەرپێ، دەست لە شتێك گیربکات کە رەوگوریشەی وشکبۆتەوە.» دواتر رۆڵفۆ لەگەڵ ئامۆزایەکیدا کە یەکێك بوو لە ڤیسکانیۆکان چووە قوتابخانەی ئامادەییەوەو هەر لەوماوەیەدا مانگرتنی گشتی راگەیەنراو سێ‌ساڵ لە خوێندن دواکەوتو ناچار بۆ درێژەدان بە خوێندن بەرەو شاری مەکسیکۆ چوو.

رۆڵفۆ دەربارەی ئەو ساڵانەی ژیانی لەو شارە قەرەباڵغەدا، لەکاتێك ئەو دەمە لاوێکی هەژار و بێکەس بووە، هیچ نادرکێنێت، بەڵام ئەو ماوەیە کاریگەریی خۆی لەسەر رۆڵفۆ هەبووە. لەو ماوەیەدا ژیانێکی سەراسیمەی هەبووەو ئیش و کاری سەیرو سەمەرەی کردووە. لە مەکسیکۆ ماوەیەك حقوقی خوێندو لەکاتەکانی پشوویشیدا دەچووە لەزانکۆدا کۆرسی ئەدەبی دەخوێند.

لەساڵی 1935 دا لە دائیرەی کۆچ بوو بەکارمەندو دەساڵی تیا بەسەربرد. لەگەڵ دەسپێکردنی جەنگی دووەمی جیهانییدا سەرگەرمی راییکردنی

کاروباری ئەو پەناهەندانەبوو کەزیاتر لە ئەڵمانیای نازییەوە دەچوونو لە ئۆردوگای عەسکەریدا چاودێرییان لێ دەکرا.

بەکۆتایی ساڵی 1947 ئەو کارەشی نەما. دواتر لەکاری نەخشەکێشانی بەربەستێکدا بەشداریی کرد. نەخشەی بەربەستێکی گەورەبوو کە دەبووایە لەسەر رووبارێك دروستبکرێ کە خانووی دێهاتەکانی ئەو ناوچەیەی رادەماڵی. پاش ماوەیەك ماتۆڕە کارەباییەکان کەوتنەکار، بەڵام دروستکردنی ئەو شارێیانەی کە لەنەخشەکەدا هاتبوون، بەهۆی کەمیی بووجەو خراپ بەکارهێنانی زەوییەکەوە هەرمایەوەو نەخشەکە سەری نەگرت.

خوان رۆڵفۆ ساڵی 1956 گەڕایەوە بۆ شاری مەکسیکۆ و خەریکی سیناریۆی سینەمایی بوو. ئومێدەوار بوو کارێکی گرنگ لەو بوارەدا بخولقێنێت. شانی رادەتەکێنێت و دەڵێت: «ئەنجامی ئەو کارەم ئەوەندە ئیجابی نەبوو.» ساڵی 1959 لە تەلەفزیۆنی گوادالاخارادا دەستی بەکارکرد. لەوێ کۆمەڵێك وێنەی مێژوویی بۆ ئامادەکردنی ساڵنامەیەك کۆکردەوە، کە ئەمەش هەوڵێکی دیی بوو بۆ خڕ کردنەوەی کۆمەڵێك بەڵگەی ونبووی کۆن.» مەسەلەکە ئەوەیە کە لەگوادالاخارا تاقە مەڵبەندی چالاکیی رۆشنبیری بانکە، بانکی پیشەسازیی خالیسکۆ، کە ساڵانە کتێبێکی مێژوویی بڵاودەکاتەوەو بەدیاری ئەیدا بەخەڵك. بەم پێیە بیرم لەشتێك کردەوە: بڕیارم دا هەموومێژووی خالیسکۆ کۆ بکەمەوە تا بەشێوەیەکی رێکو پێك لە کتێبێکدا بڵاوبکرێتەوەو بۆ ئەمە ویستم تەلەفزیۆنیش هاوکاریم بکات.» لەم بارەیەشەوە کە ئایا پڕۆژەکە سەری نەگرت یان رۆڵفۆ دەسبەرداری بوو، هیچ ناڵێت.

خوان رۆڵفۆ ئەمرۆ (ئەم وتارە ساڵانێك بەر لە مەرگی نوسراوە و رۆڵفۆ لەساڵی 1986 دا کۆچی دوایی دەکات- وەرگێڕی کوردی-) لە «رێکخراوی سووررپێستەکان» کاردەکات، ئەو رێکخراوەی کە کاری پاراستن و نیشتەجێکردنی ئەو سوورپێستانەیە کە لەدواوەی کاروانی پێشکەوتنەوەن و لەشاری مەکسیکۆدا لە پەراوێزدا دەژین و ئاشووبگێڕەکان وەکو قاچاخچی بەکاریاندەهێنن. ئەم کارەش کارێکی ئاسان نیە و مایەی ماندوویێتی و نائومێدییە. رۆڵفۆ هەندێ جار بۆ رۆژانێکی زۆر لەسەریەك

چیرۆکی «گوێ لە وەڕینی سەگەکان بگرە»* دەربارەی باوکێکە کە کوڕە بریندارەکەی خۆی کردۆتە کۆڵ و لە کاتێکدا باران بەسەریدا دەبارێ دەیبات بۆ شار تا لەوێ چارەسەربکرێ. بەبڕوای رۆڵفۆ لە پەیوەندیی نێوان باوکان و رۆڵەکانیاندا هەمیشە ناتەبایی و تاوانبارکردنی یەکتر لە ئارادایە

لەبیابانە تەمومژاوییەکاندا سەرقاڵی ئەنجامدانی ئەرکێك دەبێ و لەوسەرەوە بەشەکەتی و بەدووچاوی بەقووڵاچووەوە دەگەڕێتەوە. هەر سەفەرێك لەو سەفەرانە دەڵێی گورزێکە لەو دەوەشێنرێ. لە ڕۆژانی پشووداندا لە ژووری پاکەکەی خۆیدا، لە نهۆمی سێیەمی ڕێکخراوەکەدا، بەسەر مێزەکەیدا دەنوشتێتەوەو لەهەر جێیەکی ساختومانەکەدا کە دەست بۆ تەلەفۆن دەبرێ ئەو هەڵیدەگرێ، دەڵێی بەردەوام ئەویان دەوێت. هەمیشە چاو لەڕێیە. دەشێ هەر ساتێك هەڵسێت و بڕوات. دیوارەکانی چواردەوری شووشەیین و هەروەختێ کرێکارەکان بەدرێژایی ساڵۆنەکە دەنگە دەنگ و هەرا بەرپادەکەن، ئەو بەچاوانی هەمیشە نیگەرانو بێدەنگ و بەجلێکی ڕەشەوە لەپشت مێزەکەیەوە دەشوبهێتە قەشەیەك -قەشەیەکی پەرێشان کە پاش ماندوێتیی ڕۆژێکی درێژ لەژووری دانپیانانەکەیدا دادەنیشێت.

عەسری ڕۆژێکی مانگی حوزەیران دوای ئەوەی کە هەفتەیەك لەماڵەوە لەشوێنی کارەکەیدا بەدوایەوە بووم جارێك کاری پەلەی دۆزیوەتەوەو جارێك خۆی ون کردووەو جارێکی تریش وادەی خۆی بەجێ نەهێناوە، دواجار ئەوم لەساڵۆنی ئۆتێلەکە بینی. بەشڵەژاوی و بەڕوخساری پرنهێنییەوە هاتە ژوورێ. چەند سەعاتێك دواکەوتووەو زۆر سەراسیمە دێتە پێشچاو. لە نهۆمی دووەمدا لەسەر قەنەفەیەك دادەنیشێ و چاو دەبرێتە زەوییەکە. ئامادەیە یەکسەر هەڵسێت و بڕواتە دەرەوە. خەریکی هەزار کارە. جگە لەکارەکانی ڕێکخراوەکە، خەریکی فیلمێکی ئەزموونگەریشە کە ناوەڕۆکەکەی یاخیبوونی کۆمەڵایەتییە. ڕۆڵفۆ بە ڕوونی نازانێت بۆ ڕوویکردۆتە ئەدەب، جگە لەوەی ڕۆژێکیان چاوی کردۆتەوەو خۆی لەو بوارەدا بینیوەتەوە. ڕەنگە تاقە کەسێك کە بۆتەمایەی ئەو گوناهەو پێویستە لەو بارەیەوە سەرزەنشتی بکرێ، قەشەی دێ سان گابرێل بێت.

ئەم مەسەلەیە دەگەڕێتەوە بۆ ڕۆژانی جەنگی کریسترۆکان. ئەو دەمە ڕۆڵفۆ لەگەڵ نەنکیدا لە کێڵگەیەکی خێزانیدا دەژیا. نەنکی ئافرەتێك بووە کە جگە لە کتێبی دوعاکانی خۆی نەیتوانیوە هیچی تر بخوێنێتەوە. بەبڕوای ڕۆڵفۆ ئەو دوعایانەی لەبەر بووە، بەڵام کتێبخانەیەکی بچووك لە خانووەکەدا بوو کەهی قەشەی دێیەکە بوو، لەبەرئەوەی سەربازەکانی دەوڵەت خانووەکەی قەشە دەکەن بە بارەگای خۆیان، قەشە کتێبخانەکە دەبات بۆ ماڵی نەنکی ڕۆڵفۆ و «بەمجۆرە هەموو ئەو کتێبانەم خوێندەوە.».

بەڵام ساڵانێکی دواتر، واتە نزیکەی ساڵی 1940 بوو کەلەو تەنیاییەی کە لەو شارەگەورەیەدا تیادەژیا بۆ یەکەمجار قەڵەمی خستە سەر کاغەز و ڕۆمانێکی گەورەی سەبارەت ژیان لەشاری مەکسیکۆدا نووسی، «بۆیە دەستم دایە نووسین چونکە دەمویست لە تەنیایی ئەو ژانەی دەوری داوم بێمە دەرێ»، پاشان ڕۆڵفۆ بەچڕکردنەوەی ئامانجەکانی و پشت بەستن بەیادەوەریی شەخسی ڕێی خۆی دۆزییەوەو لەساڵی 1945 دا کورتە چیرۆکە بەناوبانگەکەی «ئەو زەوییەی کە پێیاندایـن» ی نووسیی و کۆمەڵە کورتە چیرۆکەکانی خۆی ساڵانێك دواتر بەناوی «پێدەشتی گڕگرتوو یان (پێدەشتی سووتاو) » 1952 ەوە بڵاوکردەوە. لەساڵانی 1953 و 1954 یشدا دەستی بە نووسینی «پیدرۆپارامۆ» کرد.

ئەو ماوەکورت و پرشنگدارەی کە خوان ڕۆڵفۆ تێیدا نوسیی یەکێکە لەشتە سەرسوڕهێنەکانی ئەدەبی ئەمریکای لاتین. ئەو ڕێی تازەی نەکردۆتەوە، بەڵکو لەسەر هەمان ئەو ڕێیە ئاشنایانە هەنگاوی ناوە، بەڵام هەنگاوی

سەنگین. ڕۆڵفۆ دەربارەی ئەو شتانە دەنووسێت، کە دەیانزانێ و هەستیان پێ دەکات. لەکارەکانیدا جۆش و خرۆش و ئەڵهای سادەی جووتیار دەبینینەوە وەختێ لەگەڵ کۆمەڵێك مەسەلەی گەوهەریی وەکو خۆشەویستی، مەرگ، ئومێد، برسێتی و زەبروزەنگدا ڕووبەڕوو دەبێتەوە. ئەدەبیاتی دیارگەرایی بەهاتنی ئەم نووسەرە شێوەی نامەنووسی و سوودوەرگرتن لە فۆلکلۆر دەخاتە لاوە.

خوان ڕۆڵفۆ نوسەرێکە شەیدای شیعری سەرەتایی دەڤەرە بیابانیەکان و شادییە سادەکانی کاتی درەو و کاری تاقەتپڕووکێنە کە هەمیشە لەگەڵ ئافات و برسێتیدا دەستەویەخەن. زمانی ڕۆڵفۆ هەروەکو دونیاکەی سادەو چڕوپڕە. ئەو پەیامێکی دیاریکراوی نییە، بەڵکو تەنها وێنەی بێنەوایی و هەژاری لەسەر زەمینێکی وێراندا دەکێشێت. سەر زەمێنێك کە زامەکانی دەمیان کردۆتەوەو لەژێر قرچەقرچی هەتاودا دەسووتێن، سەرزەمینێك کە چارەنووسێکی مەرگبار مێرگ و کێڵگە سەوز و مەوجدارەکانی کردووە بەکۆمەڵێك گۆڕی زار داچەقیوو بۆنکردوو. خوان ڕۆڵفۆ نووسەرێکە کە بێدەنگی بەرامبەر خیانەت و نادادی وەك بەشێك لە پەتایەك کە پێیدەڵێن ژیان، دەبێتە مایەی ئازار بۆی. ناوەڕۆکی کارەکانی غەمێکە کە لەشێوەی مۆڵکداریی ئادەمیانەدا خۆی دەخاتەڕوو.

یەکێك لە کەسێتیەکانی کۆمەڵە چیرۆکی «دەشتی گڕگرتوو» لە ئاسمانی خاڵی و تەمومژاوی و گڕگرتووی دەوروپشتی خۆی دەڕوانێ و دەڵێت: «ئەم هەموو زەوی و زارەبێ بەروبوومە» ئەم دێڕە ئاوازی سەرانسەری کتێبەکە پێکدەهێنێ. سکێچە ئینتیباعیەکانی ئەم کتێبە، کۆمەڵە نیگایەکی تێپەڕن بۆ ناو ڕۆحی وێرانی. ئەم چیرۆکانە بەکات و شوێنەوە وابەستەنین، کەچی لەگەڵ

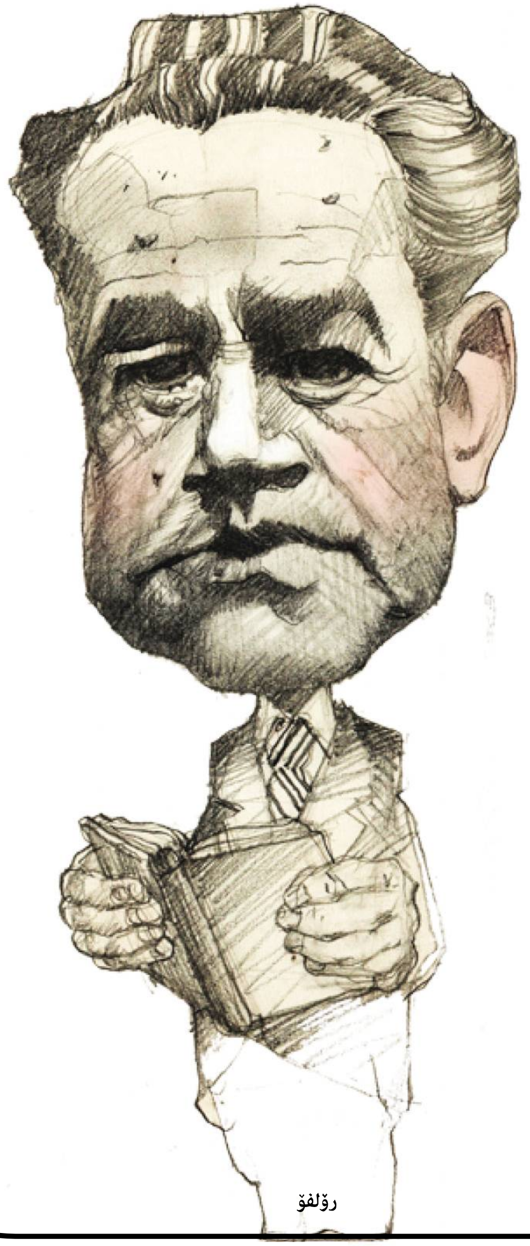

ڕۆلفۆ

ئەمەشدا ڕۆحێك لەگشتیاندا لانەی کردوە. شوێنی چیرۆکەکە دەڤەرێکی باشووری خالیسکۆیە کە لە ڕۆژانی شۆڕشدا گروپە چەکدارەکان دەبنەمایەی وێرانکردنی، پاشان بە پەرەوازە بوونی خەڵکەکە، کریسترۆکان دەستیان دایە شۆڕش و لەو ماوەیەدا «جۆرێکی تری نیشتەجێکردن هاتەئاراوە. سوپا خەڵکانی لە خانووە دێهاتیەکاندا کۆکردەوە. کاتێ کە شەڕیش زیاتر پەرەی سەند، خەڵکەکە لەلادێوە بەرەوشارە گەورەکان کۆچیان کرد. بەم پێیە زەوی وزارەکان پشتگوێ خرانو لەشوێنی تردا بەدوای کاردا گەڕان،چەند ساڵێك تێپەڕی و ئیدی نەگەڕانەوە. «چاککردنی زەویو زارەکان هیچ ئەنجامێکی نەبوو، چونکە بەڕێکوپێکی بەڕێوە نەچوو.

«زەوی وزارەکان لەبری ئەوەی بەسەر جووتیارەکاندا دابەش بکرێن، کەوتنە دەستی وردە کاسبکارەکانەوە. دارتاشەکان، بەنناکان، سەرتاشەکان و پێلاودرووەکان بوونە خاوەن زەوی. ئەوانە تاقە کەسانێك بوون کە «کۆمەڵگا» یان پێکدەهێنا. بۆ پێکهێنانی کۆمەڵگایەك «بیست و پێنج کەس بەس بوونو ئەوەندەش بەس بوو کە ئەم بیست و پێنج کەسە پێکەوە خڕبنەوەو بچن داوای زەوی و زاربکەن. دێهاتیەکان ئەمەیانە نەکرد، هەربۆیە تائێستاش بستێك زەوی شك نابەن. جوتیار دەبووایە یەکسەر پشت بەمولکدار ببەستێ. مەسەلەکان بە بەرژەوەندیی خاوەن زەوی و زارەکان شکایەوە. لەم ساڵانەی دواییشدا هیچ گۆڕانێك بەرەوباشی ڕووی نەداوە.» ئەمڕۆی جوتیارانی خالیسکۆ» هیچیان نەماوە تا گوزەرانی پێبکەن. بەبێ هیچ دەرامەتێك دەژین. بەشوێن کاردا تا کەنار دەریاکان دەڕۆن، یان سنوری وڵاتە یەکگرتووەکان دەبەزێنن و بەکرێی ڕۆژانە کاردەکەن. لەوەرزی باراندا دەگەڕێنەوە بۆ خانووە کانیان تا زەوییە بچکۆلەکان بکێڵن، بەڵام مناڵەکانیان هەر ئەوەندە باڵایان کرد، ئیدی لەوێ نامێننەوە. ئومێدێك بەو زەوییانە نییە. زەویگەلێکی بەیارن.»

ڕۆلفۆ شیوەن بۆ ئەو زەوییانەدەکات. کتێبی «دەشتی گڕگرتوو» لاوانەوەی دەڤەرێکە کە دواپین هەناسەی هەڵدەکێشێت. تابووتێکی حەتمی هەروەك هەورێکی تۆفانی و قورس بەئاسمانیەوەیەو جگە لە خۆ بەدەستەوەدان چارێکی دیکەنییە. لەژێر بانێکی وەهابێ ڕۆحدا، ئازایەتیەکی دڕندانە لە شێوەی هەڵچوونی ناوبەناوی ئاوێتە بە توندو تیژی و بێ سۆزی و ڕێگری وکوشت و کوشتاردا خۆی پیشان ئەدات. ئەمە سەرزەمینی پیاوانێکە کە هەمیشە بەخەیاڵی مردووەکانەوە دەژین و هی ئافرەتانێکە کە بەتەنیا ماونەتەوە. سەرزەمینێك کە تیایدا «باری شانی مردووەکان لەهی زیندووەکان زۆر قورسترە.» خەڵکەکەی دەڵێن: «گەر کارێك نییە بیکەین، باشە، بانەبێت.» سەر دائەنەوێنن و چاوەڕێی ئارامیی مەرگ دەکەن.

ڕۆلفۆ دەڵێت شۆڕش کۆتی لەسەر گەلێ شت شکاندکە لە هەندێ لەو دێهاتانەدا ببوونە نەریت و خوو. خەڵکی لەچەند دێیەکی خالیسکۆدا بەپیاو کوشتن دەژین. ئەمە بۆتە پیشەو ڕێیەك بۆ گوزەران. «لە نێو ئەم دێیانەدا شوێنێك هەیە پێیدەڵێن ئال چانتلە کە تایبەتە بە یاخییەکان. دەسەڵاتی دەوڵەت لەوێ بوونی نییە. تەنانەت سەربازانی دەوڵەت پرکێشی ناکەن خۆیان پیشان بدەن. ئەو ناوچەیە شوێنی مەحکومە هەڵاتووەکانە. ئەم جۆرە کەسانە لە شوێنی تریش دەبینرێن. بەرواڵەتیش ئەم خەڵکانە ئارامترین خەڵکی دونیا دێنە بەرچاو. کاریان بەکاری کەس نییە. نهێنی ئامێزن و کەس سەر لە کاریان دەرناکات، بەڵام لەگەڵ ئەمەشدا لەودیو ڕواڵەتی ئارامی هەریەکێك لەوانەوە، کەسێك خۆی حەشارداوە کە تاوانگەلێکی زۆری کردووە. بەم پێیە

خوان رۆلفۆ

مرۆڤ نازانێ سەروکاری لەگەڵ کێدایە، لەگەڵ چەکدارێکدا کە لە خزمەتی فەرماندەیەکی ناوچەییدایە، یان لەگەڵ جووتیارێکی سادەدا.» زۆربەی ئەوانەی کە بۆ دەسگیرکردنی ئەوانیش دانراون، خەڵکانێکی یاسا شکێنن. چیرۆکی «ئەو شەوەی کە بەتەنیا مایەوە» چیرۆکی پیاوێکە کە لەدەست عەدالەت رایکردووە، کە شەو و رۆژ بکوژانی کەسانی خێزانەکەی هەروەکو سێبەر شێلگیرانە بەدوایەوەن. ئەم پیاوە شەوێکیان کە بۆ کۆلیتەکەی دەگەڕێتەوە بەرێکەوت لەمیانی دووکەڵی ئاگردانەکەیەوە چاوی بە جەستەی دوو مامی خۆی دەکەوێ کە بەدارێکا هەڵیانواسیون. سەربازەکان بەدەوری ئەم دوو جەستەیەدا ئەڵقەیان داوە. وەختێ ئەمیش دەیەوێ بەرەو دارستانەکە بڕوات و رابکات، گوێی لە دەنگی یەکێکیان دەبێ کە دەڵێت: «ئەگەر تا سبەی بەیانی نەیدۆزینەوە، کێ یەکەم کەس بگاتە ئێرە مێشکی دەپژێنین تا حسابمان پاك و پیس بێ.»

لەم سەرزەمینی نەفرەتلێکراوانەدا کەس لەبەر گوناهی گێلێتیەکانی شایانی سەرزەنشتی نییە، گەرچی وێڕای ئەمەش هەموویان تاوانکارن، چونکە گەرچی لە ئینسانیەت دایانبڕانوون، بەڵام هەردەبێ سزای خۆیان وەربگرن. دەشێ ئەو گوناهە ناوێکی دیاریکراویشی نەبێت، بەڵام لەهەموو حاڵەتێکدا ئەوە هیچ لە قورسایی باری گوناهەکە کەم ناکاتەوە. لە چیرۆکی «دەمەوسەحەر» دا جووتیارێك دەخرێتە بەندیخانەوە بەوتاوانەی لە دەمەقاڵێیەکدا گەورەکەی خۆی کوشتووە. هەرچەندە جووتیارەکە هیچ شتێکی لەم بارەیەوە لەیادنەماوە، بەڵام لەبەرخۆیەوە دەڵێت: «مادامەکی لەزینداندام، کەواتە دیارە هۆیەك لە ئارادایە.»

چیرۆکی «گوێ لە وەڕینی سەگەکان بگرە»* دەربارەی باوکێکە کە کوڕە برینداره‌کەی خۆی کردۆتە کۆڵ و لە کاتێکدا باران بەسەریدا دەبارێ دەیبات بۆ شار، تا لەوێ چارەسەربکرێ. بەبڕوای ڕۆڵفۆ لە پەیوەندیی نێوان باوکان و ڕۆڵەکانیاندا هەمیشە ناتەبایی و تاوانبارکردنی یەکتر لە ئارادایە. ئەمانە تەنانەت لەکۆمەك کردندا بەیەکتریش هەر دوچاری نشوستی دەبن. ئەوەی وەچەیەك بۆ وەچەیەکی تری دەگوێزێتەوە، جگە لە لاوازیی پیران هیچی دی نییە. لاوان بێ دیفاعانە فڕێ ئەدرێنە نێو جیهانەوە تا عەزابی درێژخایەنی ژیان بدەن بەکۆڵیاندا. وەنەبێ ژنان ومێردانیش پەیوەندییان خۆشتر بێ. «گوزەرگای باکوور» چیرۆکی پیاوێکە کە خێزانەکەی خۆی جێدێڵێت و وەکو کۆچەرێکی مەکسیکی لە سنووری وڵاتەیەکگرتووەکان تێدەپەڕێت. لەوێ تەقەی لێدەکەن و ئەمیش بەناچاری دەگەڕێتەوە بۆ دێکەی خۆیان، بەڵام تەماشادەکات ژنەکەی وازی لێ هێناوە. وەختێ ناڵەکانی جێ دێڵێت و بەدوای ژنە ونبووەکەیدا ئەڕوات، دەڵێی لە نێوچەوانی نووسراوە کەدەبێ وەکو ڕۆحێکی عەزابدیدە بێتە ئاوارەی هەموو جێیەك.

کورتە چیرۆکی «لوڤینا» تەواوی خەسڵەتەکانی کۆمەڵە چیرۆکی «دەشتی گڕگرتوو»ی لە خۆگرتووە. لوڤینا دێیەکە لەسەر تەپۆڵکەیەکی قسڵین بیناکراوە. «شوێنێکە لەسەرە مەرگدایە، تەنانەت سەگەکانیشی مردوون.» ئەمە شاری تارماییەکانە کە ئەوەندەی نەماوە بەتەواوەتی نوغرۆبێت. چیرۆکبێژەکە بەو موسافیرە دەڵێ کە نیازی وایە تیابمێنێتەوە: «خەم هێلانەی تیا کردووە. زەردەخەنەش تیایدا هیچ مانایەکی نییە. هەر دەڵێی ڕوخساری ئادەمیزادەکان بەستوویانە.» ئەمرۆ دانیشتووانی ئەو دێیە بریتین لە «پیرەکان و ئافرەتە تەنیاکان» ئەو کەسانەی لەم دێیەدا ماونەتەوە ناتوانن لەمردووەکانیان جودا ببنەوە، لەبەرئەوەی «لەوێ دەژین، ناتوانین جێیان

بهێڵین.» ئەمانە تەمەنی خۆیان، ئەو ڕۆژگارەی پێی مەحکومن بەسەر دەبەن و لەو بڕوایەدان «تا هەر کاتێ بیەوێ درێژە دەکێشێت.»

ئەم چیرۆکە کەم تا زۆر هەمان دیمەنی دانیشتوانی «کۆمالا» مان بیردەهێنێتەوە لەڕۆمانی «پیدرۆپارامۆ» دا، ئەو شوێنەی کە زیندووەکان گەر شتێکیان مابێتەوە، ئەوا لەگەڵمردووەکاندا جیاوازییان نییە. کۆمالا ناوچەیەکی بێ پیتە، هیچ نییە جگە لە چاڵێك کە کەوتۆتە نێو پانتاییەکی دەشتاوییەوە، بەلای ئەوانەوە کە کەوتوونەتە داوی ئەم ناوچەیەوە چاڵێکی گڕگرتووە. لەنێو کۆمەڵێك تەپۆڵکەدا کە کەوتۆتە سەر «پشکۆ گڕگرتووەکانی زەوی و لەبەردەم دۆزەخدایە»، ئەو شوێنەی کە تەنها سێبەری ژیانی تیایە.

خوان پریسیادۆ کە پاش ساڵانێکی زۆر لەگەڕان بەدوا منداڵێتیی ونبوویدا دەگەڕێتەوە بۆ کۆمالا، هاتووە تا ئەو بەڵێنەبباتە سەر، کە لە پێخەفی مەرگدا بەدایکیدا. هاتووە تابیرەوەرییەکانی دایکی کۆبکاتەوەو دەشێ بۆ شیکردنەوەی دەروونیی ڕابوردووی خۆیشی بەرەو کۆمالا هاتبێت.

بەهەرحاڵ ئێمە ڕووبەڕووی شێوەیەکی تری ئەو ئەفسانە مەکسیکیە دەبینەوە کە دەڵێت منالّی ناشەرعی تا ئەبەد لەگەڕاندایە بەدوای باوکی نەناسی خۆیدا. خوان پریسیادۆ دێیەکی چۆڵ ئەدۆزێتەوە -کە نزیك خالیسکۆیە و لەواقیعیشدا بوونی هەیە- لەدەنگ و دەنگدانەوە پێکهاتووە. جادەیەکی گڵ بەرەو دێیەکە دەڕوات. لەڕێی قسەکانی پیاوێکی وڵاخدارەوە -کەناوی ئابۆندیۆیە و کوڕی ناشەرعیی پیدرۆپارامۆیەو بەمجۆرە زڕبرای خوان پریسیادۆیە - بۆی دەردەکەوێت، کە پیدرۆپارامۆ مردووە. ئەوەندە نابات کە بۆی ڕوون دەبێتەوە کەهەموو -تەنانەت خۆیشی- مردوون. مانگ مانگی ئابەو هەوا بێحەد گەرمو تاقەت پڕوکێنە. تەواوی دیدارەکانی

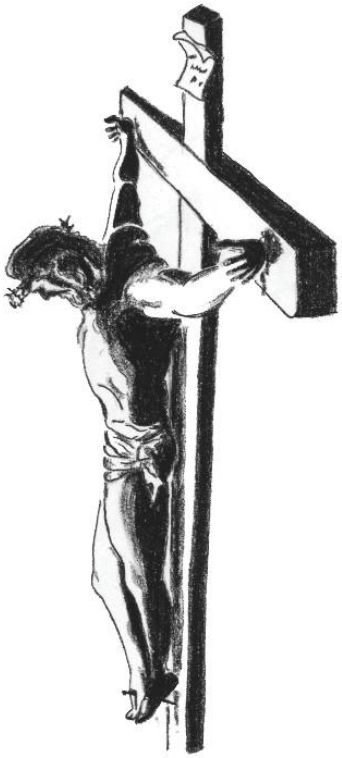

ڕۆڵفۆ دەڵێت شوێنی چیرۆکەکە لەنەخشەی گشتیی ڕووداوەکاندا، ناوچەی «خالیسکۆ» یە، بەڵام لە ڕاستیدا ڕەمزێکە بۆ تەواوی وڵاتی مەکسیك. ڕۆڵفۆ زۆر بەڕاستیەکانەوە خۆی نەبەستۆتەوە، بەڵکو لە دیدی خۆیەوە دەڕوانێتە ئەو ڕاستییانە

خوان رۆلفۆ

لەگەڵ تارمایی و خەیاڵاتدایە. ڕۆڵفۆ دەڵێ» ئەم دێیانە وەك کۆمەڵێك گۆڕن پێشکەش بەمەرگ کرابن» لێرەدا ڕێزلێنانی مەسیحیەکان لە مردووەکان لەگەڵ پەرستنی باوباپیران لە ڕێبازی کافراندا تێکەڵدەبن. دەڵێن ڕۆژانێك هەن لەساڵدا مردووەکان دەگەڕێنەوە لای زیندووەکان. «هەندێ بڕوایانوایە کە ئەو کەسانەی بە گوناهباری دەمرن مەحکومن بەوەی کە بۆ هەتا هەتایە

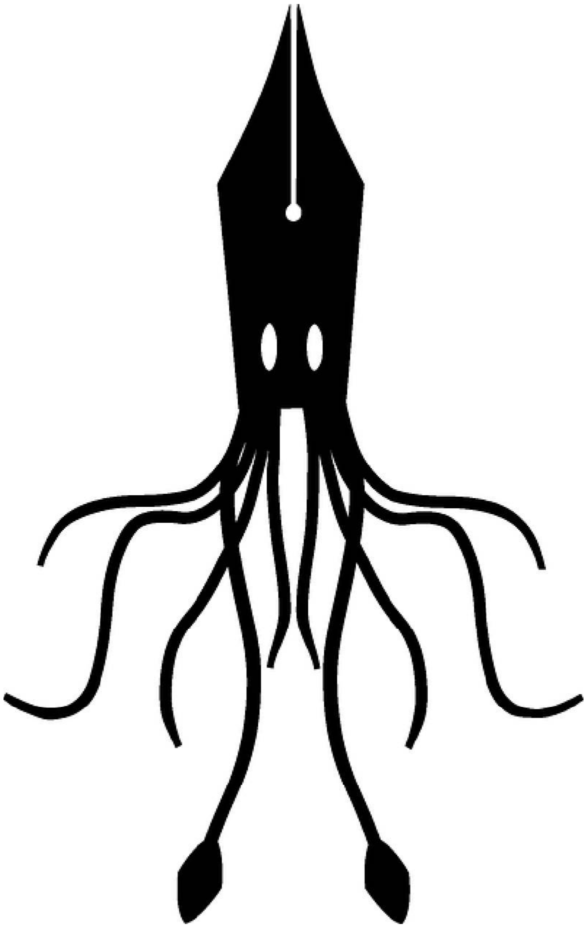

دەبێ لەسەر زەوی سەرگەردان بن.» ئەمانە کۆمەڵێك ڕۆحی عەزابدیدەن کە چنگیان لە ئارامی گیرنابێت.

پاش ماوەیەك خوان پریسیادۆ بۆی دەردەکەوێت کە سەری «پڕە لەدەنگ و دەنگدانەوە.» لەڕاستیدا ئەو لە دونیایەکی ترەوە چیرۆکەکە دەگێڕێتەوە. لەنیوەی ڕۆمانەکەدا مەرگی ئەو -یان ئاگادار بوون لەو ڕاستیەی کە ئەویش مردووە- ئاشکرا دەبێ. ڕۆژێکیان ئەو لەپاڵ لاشەیەکی ساردو ئەشکەنجەدراودا لەسەر شەقامێك دەدۆزنەوە. دەڵێی لەترسانا مردووە. دەنگێك دەڵێت«پیاوکوژەکان کوشتیان.» ئەو لەنێو گۆڕەکەی خۆیەوە، لە قووڵایی زەوییەوە، گوێ بۆ جووڵەی بێئارامی مردووەکان شلدەکات و تۆزەتۆزە چیرۆکی پیدرۆپارامۆ پێکدێت.

کاتی ڕووداوەکانی چیرۆکەکە سەرەتاکانی سەدەی بیستەمە، سەروەختی شۆڕشە بەدوایەکدا هاتووەکانی مەکسیك. پەیدابوونو کەوتنی پیدرۆپارامۆ بەشێوەیەکی ورد پشت بە کۆمەڵێك هۆکاری مێژوویی دەبەستێت. ڕۆڵفۆ دەڵێت شوێنی چیرۆکەکە لەنەخشەی گشتیی ڕووداوەکاندا، ناوچەی «خالیسکۆ» یە، بەڵام لە ڕاستیدا ڕەمزێکە بۆ تەواوی وڵاتی مەکسیك. ڕۆڵفۆ زۆر بەڕاستیەکانەوە خۆی نەبەستۆتەوە، بەڵکو لە دیدی خۆیەوە دەڕوانێتە ئەو ڕاستییانە. «من هەموو مەکسیك گەڕاوم و دەرەبەگی گەورەم لەناوچەی گیریرۆ و شوێنی تری وڵاتدا بینیوەو، کە هاتووم و پیدرۆپارامۆم خستۆتە شوێنێکی وەکو خالیسکۆوە لەبەر ئەوە بووە کە زیاتر شارەزای ئەو ناوچەیەم. بەدبەختانە کە من حەزدەکەم کەسە خەیاڵیەکانی خۆم لە شوێنی جوگرافیایی دیاریکراودا دابنێم.»

وێنەی پیدرۆپارامۆی موڵکدار دوورنییە لەو موڵکدارەوەی کە لەباکوری

مەکسیکدا، واتە ئەو شوێنەی شۆڕش تیایدا دەستیپێکرد، لەو پەڕی خۆشگوزەرانی و سەڵتەنەتدا دەژیا ئەو موڵکدارەی کە لەڕێی دارایی و موڵکە زۆرەکانیەوە خۆی لە پایتەخت دەژیاو منداڵەکانیشی بۆ خوێندن دەنارده ئەوروپا و زەوی و زارەکانیشی دەخستە کارەوە، بەبێ ئەوەی خۆی چاویشی پێیان بکەوێت. پیدرۆپارامۆ نموونەی موڵکدارێکی مام ناوەندییە کە لە خالیسکۆدا دەژییا، لە دەرامەتی زەوییەکانی گوزەرانی دەکردو ئەم ڕاستەوخۆ خۆی چاودێریی دەکردنو هەندێ جار شان بەشانی کرێگرتەکانی کاریشی دەکرد. لەگەڵ ئەمانەشدا لەڕووی دەسەڵات و دڕندەییەوە هیچ جیاوازییەکی لەگەڵ ئەو جۆرە موڵکدارەی پێشوودا نەبوو.

لەڕێی یادەوەریی کۆوە، ڕوخساری وردی پیدرۆپارامۆ دەکێشرێ. ئەو لەڕابوردوویەکی دوورەوە زەوییەکی بەناوی (میدیالۆنا- کەبەمانای نیوەی مانگ دێ) و بەمیراتی لە باوکیەوە (واتە دۆن لۆکاس) بۆ ماوەتەوە. دۆن لۆکاس خۆی بەدەستی جووتیارێك کوژراوە و کوڕەکەی خۆی بەدڵێکی پڕ لە ڕق و کینەوە بۆ خەڵکی ئەو دەڤەرە جێ دێڵێت. هەمان ئەو خەڵکە وردەوردە فێردەبن لەو بترسن. پیدرۆپارامۆ کە لاوێکی بێباك و شادە بەپشتی پلەوپایەکەی و لە ڕێی ڕقەوە جڵەوی کاروبارەکان دەگرێتە دەست، لەبەرئەوەی دەسەڵاتی ڕەهاشی هەیە، خاوەن زەوی و زارەکان دەکڕێت، ڕاوە دوویان دەنێت و لە گۆڕەپانەکە دەریاندەکات، دەستدەکات بەساختەکردنی بەڵگەنامەکان، سنورەکان دەگۆڕێت و هەرکاتێ پێویست بکات زەبروزەنگ بەکاردەهێنێت. دۆن لۆکاس قەرزێکی زۆری بۆ جێ هێشتووە کە ئەم نیازی نییە هیچیان بداتەوە. وەکیلێکیشی هەیە (واتە فۆلگۆرسیدانۆ) کە کارەکانی بۆ بەڕێوەدەبات. یەکێك لەخاوەن قەرزەکان چەند خوشکێکی بنەماڵەیەکن بەناوی پریسیادۆوە. پیدرۆپارامۆ بڕیار ئەدات خوشکێکیان کەناوی «دۆلۆریس»ە (دایکی خوان پریسیادۆشە کە گێڕەرەوەی چیرۆکەکەیە -و.کوردی-) بهێنێت. فۆڵگۆر سیدانۆی وەکیلی هانی دۆلۆریس ئەدات کە شووی پێبکات هەرچەند «مانگ لە بورجی دووپشکدایە»، بەڵام پیدرۆپارامۆ توانای چاوەڕوانیی نییە. ئەوکە هیچ حیسابێك بۆ هەست و سۆزی خەڵکی ناکات، گوێ بەهیچ نادات. ئەمانە هەمووی خوان پریسیادۆ، کوڕەکەی دۆلۆریس، لەڕێی ئافرەتێکەوە دەیبیستێت کە لە بوونەوەرەکانی ناوخەون دەچێت و ناوی ئەدۆڤیخیس دیادایەو هاوڕێی گیانی بەگیانیی جارانی دایکی بووە. هەر ئەویشە لە بێدەنگیی گۆڕەکەیدا کەباسی ئەوە دەکات چۆن لەشەوی یەکەمدا ئەم لەجیاتی دۆلۆریس دەچێت لەگەڵ پیدرۆپارامۆ دەخەوێت. دواتر دۆلۆریس کەهەست بە دڵبریندارێ دەکات بۆ هەمیشە کۆمالا جێدەهێڵێت.

دەڤەری میدیا لۆنا بەنازو نیعمەت دەگات، بەڵام شڵەژانیش بەخۆیەوە دەبینێت. ڕۆژێك چەکهەڵگرانی شۆڕش دەگەنە ئەوێ، واتە واتێك بڵاودەبێتەوە گوایە پانچۆڤیا لەو دەوروبەرەیە، پاشان کریسترۆکان پەیدا دەبن، بەڵام پیدرۆپارامۆ هەموو جارێ لەگەڵیاندا سازش دەکات و بەمجۆرە سەرکەوتن بەچنگ دێنێ. پەیوەندی بە شۆڕشەوە دەکات و بەمەگیانی خۆی ڕزگار دەکات و بەمجۆرە سەرکەوتن بەچنگ دێنێ. یاخیەکان دەعوەت دەکات و وادەی پارەو چەك و تفاقیان ئەداتێ، پاشان کەسێك کەناوی داماسیۆیەو جێی متمانەی خۆیەتی، دەینێرێتە ناویان تا هەم لەگەڵیاندا شەڕبکات و هەم بیانخاتە ژێر چاودێریی خۆیشیەوە. ئەم پلانە بووجەی ناوێت، چونکە ڕێیان پێدراوە کێڵگەکانی هاوسێکان تاڵانبکەن. بەمجۆرە تەنانەت لە وێرانیشدا

خوان رۆلفۆ

کارەکان بەحەز و ویستی ئاغای میدیالۆنا (پیدرۆپارامۆ-و.کوردی-) کۆتاییان دێ.

بەڵام زۆریش ناخایەنێ کە بەمەرگی «میگیل»ی جگەرگۆشەی یەکەمین گورزی تێ ئەسرەوێ، ئەو کوڕە شەڕەنگێزەی کە هەر لەحەڤدەساڵیەوە دەست ئەداتە پیاوکوژی و بەحوکمی دەسەڵاتی باوکی لەزیندان ئازاددەکرێ. میگیل دەمەوسەحەری شەوێك لەشەوانی سەرەڕۆیی، وەختێ بەرەوماڵەوە دەچێتەوە، لەسەر ئەسپەکەی دەکەوێتە خوارەوە و دەمرێت. ئەمەش دەبێتە سەرەتایەك بۆ کۆتایی پیدرۆپارامۆ. ئەو خۆشی هەست بەوە دەکات: «ئەمە باجی خۆمەو ئەبێ بیدەمەوە.»

سەرەنجام ئەوەی کە پیدرۆپارامۆ دەفەوتێنێ، هەر ئەوشتەیە کەبە بڕوای خوان ڕۆلفۆ هەمووان دەفەوتێنێ، ئەویش خەیاڵە، خەیاڵێك کەلە عیشقێکی ئەستەمدا بۆ سوزانا سان خوان بەرجەستە دەبێ. سوزانا هاوڕێی منالّیی پیدرۆپارامۆ بووە کە لە ئاوی ڕووبارەکانی ئاوایی دا بەڕووتی لەگەڵیا مەلەی کردووە و لەوەرزی بادا پێکەوە کۆلارەیان بۆ ئاسمان هەڵداوە. سوزانا «ئەو ئافرەتەی کەسەر بەم دونیایە نییە.» ئافرەتێکی سەیرو دڵڕفێن وخەوناوییە، هەمیشە لە لێواری شێتی دایەو دووچاری کابووس و خەیاڵاتە. ئەم وێنە تەمومژاوییەیە کە بۆ هەتا هەتایە دەسبەرداری بیرو خەیاڵی پیدرۆپارامۆ نابێت. سوزانا هەر بەمناڵی دایکی دەمرێ و بەدەست باوکیەوە (بارتلومە سان خوانی مەعدەنچی کەکابرایەکی خۆشخەیاڵەو بەردەوام لەگەڕاندایە بەدوا گەنجی شاراوەدا) ئازار دەچێژێت. جارێکیان بارتولومەی باوکی وەختێ ئەم منالّ دەبێ بەگوریسێکەوە دەیبەستێتەوەو بۆ چاڵێکی قوڵی ژێر خانووەکەی خۆیان شۆڕی دەکاتەوە، تا شتێکی بۆ دەربهێنێ کە بەخەیاڵی خۆی پارچە

ئاڵتوونە، بەڵام سوزانا جگە لەچەند ئێسقانێك و کەللە سەرێك هیچی دی نادۆزێتەوە. سوزانا لە لاوێتیدا عاشقی کوڕە لاوێك دەبێ کەناوی (فلۆرنسیۆ) یەو خۆشەویستیی نێوانیان خەون و خەیاڵی داگیردەکات، بەڵام فلۆرنسیۆ بەفەرمانی پیدرۆپارامۆ دەکوژرێ. بارتولەمە سان خوان کچەکەی بۆ شارێکی تر دەبات تا ئەو رابوردووەی لەبیر بچێتەوە، بەڵام سەرەنجام دوای سی ساڵا دەگەڕێتەوە و تەسلیمی پیدرۆپارامۆ دەبێ. سوزانا دەبێ بە هاوسەری پیدرۆپارامۆ، گەرچی هیچ پەیوەندییەك لەنێوانیاندا نابێت. ئەو دەردو ئازارە شەوانەی لە پێخەفی نەخۆشیدا تاوتاوە شاڵاو بۆ سوزانا دێنێ، پیدرۆپارامۆ شپرزە و بێحاڵ دەکات و وەختێ سوزانا پاش بەرگەگرتنی ئەشکەنجەدانی قەشەش بۆی، دڵی لەلێدان دەکەوێت، پیدرۆپارامۆ لە پەرێشانیدا فەرمان ئەدا زەنگەکانی کڵێسا سێ شەو و سێ ڕۆژلێ بدرێن. خەڵکیش وادەزانن ئەوە زەنگی جەژنە لێدەدرێ. بەڵام ئاغای «نیوەی مانگ» چیدی کاری بەو دەڤەرە نەماوە. ڕۆژانە دادەنیشێ و چاو دەبڕێتە ئەو جادەیەی کە تەرمی سوزانایان لێوە بردو ناشتیان. بەشەکەتیەوە چاو لەڕێی مەرگەو کاتێ ئابۆندیۆ دوای مردنی هاوسەرەکەی بەرەو ئەوناوە خل دەبێتەوە ئەیداتە بەر چەقۆ، پیدرۆ وەکو هاوڕێیەکی دێرین مەرگ لە ئامێز دەگرێ.

کەسێتییە لاوەکیەکانی ڕۆمانەکەش هەریەکەو دەروشانەوەی خۆیان هەیە. (بابا ڕێنتیریا) قەشەی دێ، کە خۆی لەهەموو ئەوانەی کە دووعایان بۆ دەکات، زیاتر پێویستیی بەدووعا هەیە. (ئەدۆڤیخیس) ئافرەتێکی هەمیشە ترساو بەکۆمەڵێك بیرەوەریی تۆز لێ نیشتووەوە. ئەو خوشك و برایەی کە پەیوەندییەکی نائاسایی لەنێوانیاندا هەیەو خوان پریسیادۆ شەوێك لەماڵیاندا دەمێنێتەوە. (دۆرۆتیا) کە نەخۆشییەکی دەروونیی هەیە، بەڵام ڕوونییە ئایا بەخەیاڵی وادەزانێ سکی پڕبووە یان مناڵی فڕێ داوە، ئەوەی ڕوونە ئەوەیە کە بەهۆی مەحەببەتێکەوە کە ئەیدا بەمیگیل پارامۆ نەفرەتی لێدەکرێ.

پیدرۆپارامۆ هەرچەندە پلۆتێکی وەهای هەیە، بەڵام لە سنووری بەدوایەکداهاتنی نازنجیرەیی ڕووداوەکان تێدەپەڕێت. پیدرۆپارامۆ وێنەیەکە لە ئاوێنەیەکی شکاودا، وێنەیەك کە وردەوردە بەسەر ڕووی ئاوە قووڕاوییەکانەوە نەخش دەبێ. ڕازێك لێرەو، ئاماژەیەك لەوێ لەژێر ئەو ئاوانەی دەردەهێنێ. کۆمەڵێك دەنگی نارۆونو پەنهان دەوریان تەنیوە، ڕۆڵفۆ کەخۆی بەڕوونی نازانێت چۆن پەنای بردۆتە بەر ئەم تەکنیکە دەڵێت: «من پیدرۆپارامۆم هێنایە بەرچاوی خۆم، تەنانەت بینیشم، پاشان بیرم لەوە کردەوە چۆن ئەم ئادەمیزادە پەروەردە بکەم و لێرەدا بوو کە بەشێوەیەکی مەنتیقی بیرم لەشاری تارماییەکان کردەوە، واتە بیرم کردەوە کە مردووەکان لەدەرەوەی کات و شوێنن و هەڵبژاردنیان ئەو ئازادییەم ئەداتێ کە هەرچییەکم بوێ لەگەڵیاندا بیکەم، دەتوانم بیانهێنمە بەرچاوان و پاشانیش لەچاو تروکانێکدا ونیان بکەمەوە. «خوان ڕۆلفۆ لەم ڕۆمانە دژوارو سەیرو سەمەرەیەیدا، چیرۆکمان بۆ ناگێڕێتەوە کەتیایدا لەڕێی ڕازونیازو، واتەواتو گفتوگۆوە ژیانی ستەمکارێکمان پیشاندەدا، کە کوڕەکەی (واتە خوان پریسیادۆ) لەسەفەرێکی سەرسوڕهێنەردا بۆ دیاری سەردەمی مناڵیی دەیانبیستێ، بەڵکو پوختەی ئەو ئەزموونەیمان پیشان ئەدا کە لەجیهانی دەوروبەری خۆیدا، لەجیهانی سێبەرە بێ جەستەکانەوە بەدەستی هاتووە.

خوان رۆلفۆ